

Het geheel terugvinden

- **Margrethe Venema**

Met dank aan Mijk Cando

Nadat ik de aantekeningen van het gesprek met kunstenaar Mijk Cando doorgenomen had, zocht ik naar een uitdrukking, waarin ik de kern ervan zou kunnen vervatten. Het was geen gesprek, bedacht ik me. Ik heb slechts geluisterd. De zorgvuldig afgewogen woorden van Mijk waren een geheel, waarin ik me als een vis in het water voelde.

Het betrof niet háár geheel, maar *een gezamenlijk geheel* waarvan wij, en met ons vele anderen, deel uit mogen maken. De uitdrukking, waarnaar ik nog steeds naar op zoek ben, heeft met deze ervaring van 'ingebod te zijn' te maken, maar in de eerste plaats met de visie die Mijk verwoordde, waarin zij haar persoonlijke ervaringen ondergeschikt maakt aan het grotere geheel. Dit roept bij mij de vraag op of de individuele wegen die we gaan niet deel uitmaken van een onzichtbaar netwerk die de geschiedenis van onze planeet bepaalt?

Het ik of de individuele weg

Als ik naar het werk van Mijk Cando kijk, dan valt mij op dat de thema's waar zij mee bezig geweest is, in de eerste plaats de eigen weg betreffen. Dit wordt onder andere voelbaar in werk rondom de thema's 'Kruis', 'Pelgrimstocht', 'Dreaming', 'Queeste' en 'Onderweg'. Telkens is er sprake van een zoektocht naar de kern, waarbij obstakels overwonnen moeten worden. In zichzelf en in de wereld een thuis vinden, vereist volgens Mijk Cando *een innerlijke pelgrimstocht*, waarbij de mens in zichzelf moet afdalen om oude patronen, frustraties en onredelijke emoties vanuit de wortel te ontzenuwen. De methode om dit te bereiken bestaat uit het leren kennen van jezelf en het omarmen van het eigen lot, om dit vervolgens te

Mijk Cando, Pelgrimstocht 6, 2010, 30 x 20 cm, Stift, krijt, potlood. www.mijkcando.exto.nl
De pelgrimstocht is een beproeving en loutering voor de ziel.

herwaarderen. Zowel tekenen en schilderen als daadwerkelijk mediteren betreffen hier middelen om zichzelf te louteren. Daar waar kunst in dienst van de zoektocht naar de essentie staat, hangt zij volgens Mijk samen met het verlangen naar verlichting en betreft zij in wezen een spirituele aangelegenheid.

Eenmaal bewust of ontwaakt is een mens thuis, ook als er nog steeds oude stukjes opduiken. Vanuit zelfkennis immers hoeven oude patronen en oude pijn niet langer over ons te heersen, maar kun je ze van je af laten glijden. Iemand die zichzelf zo scherp waarneemt heeft inzicht in zijn eigen proces en is vrij in zichzelf.

Therapeutische versus universele kunst

Daar waar mensen nog in het stadium zitten zichzelf te leren kennen en nog niet 'opgeruimd' van binnen zijn, kunnen tekenen en andere creatieve bezigheden een therapeutisch hulpmiddel zijn. De kunstenaar-filosoof en grondlegger van het Zen Zien Tekenen *Frederick Franck* beschouwt tekenen als een intensieve oefening van aandacht om aldoende wakker te worden en thuis te komen in de diepste natuur. Deze meditatieve vorm van tekenen heeft in de eerste plaats een helende werking, waarbij de tekenaar vrede in zichzelf vindt.

Therapeutische en ook 'Zen Zien kunst' kunnen ook een opstap zijn naar kunst met een universele betekenis. Daar waar mensen zichzelf door middel van een innerlijke pelgrimstocht 'emotioneel reinigen', vallen oppervlakkige 'waarheden' weg en blijft de essentie over. Daar waar oude stukken niet langer onze aandacht en energie opeisen, ontstaat er ruimte voor een meer vrije en intuïtieve vorm van creativiteit, waarbij 'het potlood zomaar door de stilte danst'. Als dat gebeurt staat kunst niet langer in functie van onszelf, maar tekent of schildert 'iets groters dan onszelf' als het ware 'dwars door het individuele heen'. Het meest individuele raakt hier het universeel geldende.

Kenmerkend van universele kunst is dat onderliggende thema's voor veel mensen herkenbaar zijn: het doet

iets met hun gevoel, raakt hun essentie, steekt dwars door de oppervlakkige buitenkant heen, ontbloot en daagt uit. Het confronteert pijnlijk of het troost en maakt heel.

Mijk Cando ziet in Rothko een voorbeeld van een kunstenaar die zichzelf, dwars door zijn persoonlijke diepe dalen heen, overstegen heeft in zijn kunst. Dit blijkt onder andere uit het effect dat zijn kunst op de bezoekers van een overzichtstentoonstelling in Londen van zijn werk had. Daar waar sommige bezoekers aanvankelijk oppervlakkig aan het keuvelen waren, vielen zij bij aankomst in de centrale zaal met Rothko's beroemde zinderende kleurvlakken spontaan stil, alsof zij een heiligdom betraden. Volgens Mijk Cando heeft dat ermee te maken dat de kleurvlakken de energie van de ziel weerspiegelen.

Ik en de ander

Niet alleen kunst is een uitdrukking van de ziel, ook liefde en betrokkenheid bij medemensen zijn dat. De overeenkomst tussen beide is de ontvankelijkheid van individuen voor het essentiële, met als nadeel misschien ook een gevoeligheid voor de verstoordheid van anderen en de wereld. Helaas vertaalt dit zich meer dan eens in een blijvende afkeer van het andere. Eenmaal in contact met zichzelf voelen veel gevoelige mensen zich niet meer thuis in de harde consumptiemaatschappij, waarbij de zucht naar macht en geld en de gerichtheid op 'de makkelijke buitenkant' een bedreiging voor de ziel vormen. Men is bang om de confrontatie aan te gaan met de onderhuidse onmacht en het daarbij horende onzichtbare leed, dat men in de maatschappij aantreft. Men hekelt de kleinburgerlijke sociale regels, de façades waarachter mensen zich verschuilen, het schadelijke consumentisme en de gemakzuchtige oppervlakkigheid – *en trekt zich terug*.

Daar waar in de Westerse samenleving de ervaringen van individualiteit en afgescheidenheid vaak de boventoon voeren, weet de ziel zich echter in essentie met alles verbonden.

Als een mens 'klaar is met zichzelf' en de nadruk niet meer op overleven ligt, kan er in deze ook nieuwe ruimte ontstaan om het contact met anderen liefdevol op te pakken. 'Navelstaren' of zichzelf in zijn veilige wereld ophouden is in dit geval niet meer genoeg. Daar waar de afdaling in zichzelf zijn waarde heeft gehad en bovendien het bewustzijn van de ziel vergroot heeft, is het in het ideale geval nu tijd om zichzelf daadwerkelijk te overstijgen en naar buiten te treden.

Volgens Mijk Cando zijn er in deze crisistijd globaal twee groepen aan te wijzen, waarbij de meest in het oog vallende machthebbende groep zich onverstoort aan de rücksichtsloze waarden van de consumptiemaatschappij blijft conformeren. Zij lijken zich niet bewust te zijn dat zij door hun egoïstische levenswijze de oneigenlijke eenzaamheid in de maatschappij bevorderen en bovendien de aarde in gevaar brengen.

In de andere, aan de zijlijn opererende, meer spiritueel gerichte groep, groeit daarentegen het ecologisch bewustzijn, waarbij men een weg terug naar de basis zoekt door de nadruk op innerlijke waarden te leggen en te consuminderen. Men is bezorgd over de toekomst van de aarde en mensheid en wacht af. Sommigen menen dat de toenemende tegenstelling tussen arm en rijk, tussen consumeerders en -minderaars, alsook de dreigende uitputting van de natuur uiteindelijk tot een revolutie en omwenteling van waarden zal leiden.

Tot die tijd voelen veel mensen uit de spirituele groep zich genoodzaakt om als enkelingen aan de rand van de samenleving te opereren, waar hun talenten en inzichten in wezen niet of maar weinig opleveren. Maar wie weet is hun invloed groter dan je denkt en kun je al die mensen op hun kleine eilandjes als lichtpuntjes zien van een onzichtbaar spiritueel netwerk.

Misschien ook zullen er naarmate zich meer problemen voordoen vaker mensen bijeenkomen om samen te mediteren om zodoende een liefdevolle helende energie uit te zenden of zullen pas op een cruciaal moment enkele krachtige mensen uit het onzichtbare spirituele veld de handen ineenslaan en zich laten zien om het netwerk van de ziel te versterken.

Mijk Cando, Naar Thuis II – Boeddha, 2005, 91 x 66 cm, acrylverf en muziekpapier op houten paneel. De weg naar binnen.

Het geheel terugvinden

De kern is dat individuele wegen uiteindelijk bij het grotere geheel uitmonden om zich daarmee energetisch te verbinden. De uitdrukking waar ik aan het begin van dit artikel naar zocht is 'het terugvinden van het geheel', waarbij je 'het geheel' zou kunnen vervangen door 'de bron', 'de essentie' of desnoods door het woord 'de ziel'.

Vanuit meditatie en of schilderen, musiceren, dichten etc. wordt de verbinding met het grotere vaak meer abstract ervaren. Vandaar ook dat kunst en muziek mensen op energieniveau diep kunnen raken. Veel mensen ervaren de verbinding echter sterker vanuit het concrete handelen, bijvoorbeeld door het gesprek met anderen aan te gaan of door te gaan mantelzorgen.

In beide gevallen raakt het kleine ik door middel van het persoonlijke proces steeds meer op de achtergrond en komen specifieke eigen mogelijkheden in dienst van grotere doelen te staan.

Het overstijgen van het eigen proces

Daar waar de eigen weg en de daarmee samenhangende zoektocht belangrijke thema's in het werk van Mijk Cando zijn, lijkt ook haar weg uiteindelijk bij de ander/ het andere uit te komen. Dit blijkt in de eerste plaats uit de serie *Goodbye Planet Earth* uit 2011, waarin Cando de aandacht op een aarde in nood vestigt. Elke tekening heet in een andere taal *Goodbye*. In het werk lijkt de aarde steeds schuil te gaan onder een dikke laag vervuiling. Slechts een glimp van haar schoonheid is zichtbaar. Een glimp hoop zou je zeggen en een teken dat de aarde haar best doet te overleven. Daar waar aan de hand van het schilderen en het mediteren het eigen (louterings)proces vordert, vindt in wezen een transformatie plaats, waarbij de behoefte zich voordoet om uit de schulp te komen om op een nieuwe en meer concrete wijze iets voor anderen en de wereld te betekenen. Mijk Cando tast in deze de mogelijkheden nog af. Enerzijds, in haar kunst, is zij bezig met het thema 'wedergeboorte', waarbij zij voorvoelt dat ze met dit thema wel eens een heel belangrijke periode in haar leven zou

**Mijk Cando, *Goodbye Planet Earth 7: Syuc Punchacaman* 2011. 26 x 21 cm, www.mijkcando.exto.nl
Ondanks alles blijft de aarde stralen in haar schoonheid, dwars door donkere wolken van vervuiling heen.**

kunnen gaan afsluiten. Anderzijds heroriënteert zij zich op de wereld en op de mogelijkheden die zij heeft om iets bij te dragen. Misschien dat zij de meer geïsoleerde plek op het Friese platteland achter zich zal laten, om zich in de stad tussen de mensen te vestigen om daar door middel van Zen Zien tekencursussen meer mensen te bereiken. Zeker zal zij zich steeds verder verdiepen in de zen-boeddhistische meditatie om zodoende een bijdrage te kunnen leveren aan een betere wereld.

